

กระบวนการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนกระทำความผิดตามแนววิถีพุทธ*

THE HEALING PROCESS REHABILITATE CHILDREN AND YOUTH AGAINST
THE WRONGS ACCORDING TO THE BUDDHIST WAY

ณายา เทพธรณินทรา และ เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ

Naaya teptoranintara and Maytawee Udomtamanupap

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy Buddhist Psychology,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: NAAAYA239@gmail.com

บทคัดย่อ

เด็กและเยาวชนเป็นช่วงวัยที่กำลังเรียนรู้ ครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดของสังคม บ้านและครอบครัว นับว่าเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญอันดับแรก ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็ก ถ้าภายในบ้านหรือครอบครัวมีความผาสุก ทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี บิดา มารดา มีความห่วงใยในตัวลูก โดยเอาใจใส่อุปการะเลี้ยงดู และพยายามอบรมบ่มนิสัยในทางที่ดีงามแก่บุตร ย่อมทำให้บุตรเกิดความรักพ่อแม่ มีความอบอุ่นและมีแต่ความสุขรวมทั้งรับสิ่งดีงามเข้ามาในชีวิตทำให้เด็กเจริญเติบโตด้วยดี พร้อมทั้งมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ด้วยสภาพแวดล้อมของสังคมในยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทั้งข้อมูลข่าวสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ดิจิตอล โลก อินสตาแกรม เฟสบุ๊ก สิ่งเหล่านี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่จะนำเด็กและเยาวชนไปสู่ความผิดพลาด เสียหาย เกิดนำไปสู่การกระทำความผิดทางกฎหมายบ้านเมืองทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจ และอาจตกเป็นเหยื่อของการล่อลวงต่าง ๆ ได้ตามที่เป็นข่าวกันมาอย่างต่อเนื่องแล้ว ซึ่งจะส่งผลเสียอย่างมากกับตัวเด็กและเยาวชน และจะเห็นได้ว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่กล่าวว่า ทุกอย่างเกิดแต่เหตุ ดังนั้น จึงได้นำหลักอริยสัจ 4 มาช่วยแก้ปัญหา ด้วยการให้เด็กและเยาวชนมองเห็นปัญหาที่แท้จริงตามลำดับ คือ 1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก 2. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา 3. นิโรธ คือ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา 4. มรรค คือ แนวปฏิบัติการแก้ปัญหา ถ้าเด็กและเยาวชนเข้าใจกระบวนการของหลักอริยสัจ 4 ก็ย่อมจะสามารถดำเนินชีวิตใจสังคมได้อย่างเข้าใจและมีความสุขตลอดไป

คำสำคัญ: การบำบัด; ฟื้นฟู; เด็กและเยาวชน; ความผิด; วิถีพุทธ

* Received November 17, 2022; Revised September 20, 2023; Accepted October 5, 2023

ABSTRACT

Children and youth are learning age Family is the most important unit of society. home and family. It is considered a social institution of first importance. In order to build the character and personality of the child. If inside the house or family there is happiness. Everyone is harmonious as well. Parents are concerned about their children. by caring for foster care and try to cultivate good habits for their children. inevitably causes children to love their parents. There is only warmth and happiness, including accepting good things into life. Make children grow well. along with changes both physically and mentally with the current social environment that has progressed rapidly. Both news information, publications such as Tik Tok, Line, Instagram, Facebook, have both advantages and disadvantages. to lead children and youth to fight against mistakes, damages, leading to offenses in the country's law either intentionally or unintentionally. either intentionally or unintentionally and may become a membrane of various temptations This will have a very bad effect on children and youth. and the principle in Buddhism that says everything happens for a reason Therefore, the Four Noble or *cattāriyāsaccānija* in pali word, Truths have been applied to help solve the problem. by allowing children and youth to see the real problems, respectively. 1. *Dukkha* or Suffering is a condition that is difficult to bear 2. *Samudaya* is the cause of problems 3. *Nirodha* is the cessation of the cause that causes problems 4. *Magga* or the path is the practice of solving problems. If children and youth understand the process of the Four Noble Truths, they will be able to lead a life of society with understanding and happiness forever.

Keywords; Healing; Rehabilitate; Children and Youth; The Wrongs; Buddhist Way

บทนำ

ในสังคมยุคปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จนมนุษย์ทุกคนทุกระดับชั้นทุกระดับชั้นในสังคมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วในทุก ๆ เรื่อง และมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้นมนุษย์จึงไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดายลำพังตั้งคนเดียวได้ ในการอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน อาทิ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข ปลอดภัยต่าง ๆ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามในสังคมก็ย่อมต้องมีทั้งคนที่ขยันทำมาหากิน และคนที่ไม่ขยันโดยมุ่งที่จะเอา راحتเอาเปรียบผู้อื่นโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดแทนตนก็ถือได้ว่าเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่มีการนำมาใช้ในการกระทำความผิดกันมากในปัจจุบันโดยไม่คำนึงถึงอนาคต ศีลธรรม หรือผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่จะตามมาที่จะเกิดกับเด็กหรือเยาวชนในอนาคต ซึ่งโดยส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะกฎหมายที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนเป็นกฎหมายที่ยังไม่เหมาะสมจนไม่สามารถทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อผลที่ได้จะรับจากกระทำความผิดที่ตามมาในภายหลังเลยคำว่า เด็ก หมายถึง คนที่มีอายุยังน้อย ผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ซึ่งอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติ ได้จำกัดความว่า เด็ก คือ มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี นอกเหนือจากกฎหมายรับรองว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ คำว่า เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง

18 ปีบริบูรณ์ และไม่ใช่ผู้บรรลุนิติภาวะแล้วจากการจดทะเบียนสมรส ในทางกฎหมายก็ถือว่าบุคคลที่มีอายุระหว่างนี้เป็นเยาวชนและหากต้องระวางโทษก็จะพิจารณาโทษแตกต่างจากผู้ใหญ่

นอกจากนี้แล้ว ประมวลกฎหมายอาญายังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กไว้ในมาตรา 73 ว่า เด็กอายุยังไม่ถึง 10 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กเพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของเด็กไม่ให้เด็กที่มีอายุน้อยต้องรับโทษทางอาญาประมวลกฎหมายอาญามาตรา 74 จึงกำหนดว่า เด็กอายุกว่า 10 ปี แต่ยังไม่เกิน 15 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจกล่าวตักเตือนและปล่อยตัวไป หรือวางข้อกำหนดให้บิดาและมารดาระวังไม่ให้เด็กก่อเหตุร้ายภายในเวลาที่ศาลกำหนด หากเด็กไปก่อเหตุร้าย ศาลจะเรียกให้บิดามารดาชำระเงินต่อศาลไม่เกินครั้งละ 10,000 บาท ก็ได้ รวมทั้งศาลมีอำนาจส่งเด็กไปโรงเรียน หรือสถานฝึกอบรม หรือวางเงื่อนไขการคุมประพฤติเด็กก็ได้

อีกทั้ง ประเทศไทยได้จัดการศึกษา การฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไว้ในพระราชบัญญัติการบริหารการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พ.ศ. 2561 และระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักสูตรการฝึกอบรมเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2554 โดยกำหนดให้ศูนย์ฝึกและอบรมจะต้องจัดให้มีการศึกษาสายสามัญหรือการฝึกวิชาชีพ และการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมและอารมณ์ เด็กและเยาวชน ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐฟลอริดาตาม The Florida Statutes 1995 จัดให้มีการสร้างแคมป์สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด (Juvenile Boot Camps) ที่ดำเนินการด้านศึกษาและการฝึกอบรมทางกายภาพและโปรแกรมฟื้นฟูสมรรถภาพที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ประเทศสหราชอาณาจักรเน้นการศึกษาในระบบและการฝึกอบรมอาชีพที่ให้แก่เด็กโดยต้องการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ สำหรับประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมาย Juvenile Law 2003 และ The Child Welfare Law of Japan จัดการศึกษาโดยหลักสูตรแนวนอนเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การศึกษาทางด้านอาชีพ การศึกษาวิสามัญทั่วไป และการศึกษาพิเศษในประเทศสิงคโปร์ จะใช้โปรแกรมการฝึกอบรมการฝึกฝนและเปลี่ยนแปลงนิสัย โดยมีการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ และการฝึกอบรมด้านศีลธรรมร่วมกับกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ

และการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นเชื่อว่าการกระทำผิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากความบกพร่องส่วนตัวหรือความบกพร่องของสังคมที่หล่อหลอมให้บุคคล ๆ หนึ่งต้องไปก่ออาชญากรรม โดยที่อาชญากรต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งแนวคิดหลัก คือ ต้องค้นหาสาเหตุแห่งการกระทำผิดที่แน่ชัดให้เจอ โดยใช้วิธีการให้คำปรึกษา แนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ ไม่ว่าจะเป็นนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลจากเหตุแห่งการกระทำผิดที่มีหลากหลายปัจจัย นำมาเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ความเชื่อ แรงจูงใจ สติปัญญา หรือความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพจะทำให้สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพได้ในระยะยาวการแก้ปัญหาที่ดี ที่สุด คือ แก้ที่ต้นตอ ต้นเหตุ ก็คือจิตใจ จิตใจจะถูกแก้ไขได้ต้องแก้ด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น และที่ เหมาะสมกับเรื่องปัญหาวัยรุ่นในยุคนี้ ก็คือ หลักอริยสัจ 4 ว่าด้วยเรื่อง 1. ทุกข์ 2. สมุทัย 3. นิโรธ และ 4. มรรค ซึ่งอริยสัจ 4 เป็นการสอนที่เป็นหลักแห่งความจริง ความจริงที่ประเสริฐ อริยสัจมีความสำคัญมากดังที่มีพุทธพจน์ ตรัสว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ที่เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินทั้งสิ้นทั้งปวง ย่อมประชุมลงใน รอยเท้าช้างนั้น กล่าวได้ว่า เป็นยอดเยี่ยมในบรรดารอยเท้าเหล่านั้น โดยมีขนาดใหญ่ ฉนใด กุศลธรรมทั้งสิ้นทั้งปวง ก็สงเคราะห์ลงในอริยสัจ 4 ฉะนั้น” 3 ดังนั้นการที่วัยรุ่นจะดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขจะต้องศึกษาทำความเข้าใจ เข้าถึงหลักธรรมอริยสัจ 4 จึงจะเป็นการดี

การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

การพิจารณาความหมายของคำว่า เด็กกระทำผิด จึงได้ขยายกว้างออกไปจากการกำหนดแต่เพียงกระทำผิดกฎหมายอย่างผู้ใหญ่ เท่านั้น

การพิจารณาความหมายของคำว่า เด็กกระทำผิด อาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 ส่วน ประกอบกัน คือ 1. เกณฑ์อายุ และ 2. เกณฑ์การกระทำผิด ดังนี้

1. เกณฑ์อายุ คือ ประเทศต่าง ๆ ได้กำหนดเกณฑ์อายุไว้ใน การพิจารณาให้การสงเคราะห์คุ้มครองว่าเกณฑ์อายุขั้นต่ำเท่าใดจึงจะเริ่มให้เด็กมีความรับผิดชอบทางอาญา และเกณฑ์อายุขั้นสูงเท่าใด ซึ่งจะถือว่าพ้นจากเกณฑ์ที่จะใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนได้ ดังนั้นผู้กระทำผิดที่ได้รับความสงเคราะห์คุ้มครองจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าขั้นต่ำที่กำหนด และขั้นสูงไม่เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดซึ่งเกณฑ์อายุนี้นี้ แต่ละประเทศได้กำหนดแตกต่างกัน

ก. เกณฑ์อายุขั้นต่ำ

- อินเดีย ปากีสถาน อายุ 7 ปี ลงมายังไม่มีผิดอาญา
- ฟิลิปปินส์ อายุ 9 ปี ลงมายังไม่ต้องรับโทษทางอาญา
- ญี่ปุ่น อายุ 14 ปี ลงมายังไม่ต้องรับโทษอาญา
- ไทย อายุ 7 ปี ลงมายังไม่มีผิดอาญา
- อังกฤษ เดิมถือ อายุ 8 ปี ลงมายังไม่มีผิดอาญา เพราะสันนิษฐานเด็ดขาดว่ายังไม่มีความเจตนาร้าย ต่อมาตั้งแต่ ค.ศ. 1964 ได้ขยับอายุจากเดิม 8 ปี เป็น 10 ปี ลงมายังไม่มีผิดอาญา
- สหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำไว้ แต่ในการพิจารณาคดีของศาลเด็กในสหรัฐส่วนใหญ่มักถือหลักกฎหมายทั่วไป โดยถือว่าอายุ 7 ปี ลงมาไม่มีผิดทางอาญาแต่ในบางรัฐ เช่น รัฐเท็กซัส ถืออายุขั้นต่ำ 10 ปี

ข. เกณฑ์อายุขั้นสูง

- ที่ถืออายุ 20 ปี คือ ญี่ปุ่น เกาหลี
- ที่ถืออายุ 18 ปี คือ ไทย, จีน อินโดนีเซีย อินเดีย อิหร่าน เวียดนาม
- ที่ถืออายุ 17 ปี คือ มาเลเซีย
- ที่ถืออายุ 16 ปี คือ ศรีลังกา ฮองกง อินเดีย ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ยุโรป
- ที่ถืออายุ 21 ปี คือ สวีเดน
- ที่ถืออายุ 18 ปี คือ ประเทศส่วนมากของยุโรป และออสเตรเลีย
- ที่ถืออายุ 17 ปี คือ กรีซ โปแลนด์ อังกฤษ
- ที่ถืออายุ 16 ปี คือ เบลเยียม อิสราเอล
- สหรัฐอเมริกา แตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ ถือ อายุ ตั้งแต่ 15 ปี ถึง 21 ปี แต่รัฐส่วนใหญ่ถือเกณฑ์อายุ 18 ปี

2. เกณฑ์การกระทำผิด การพิจารณาความหมายของคำว่า เด็กกระทำผิด จะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ 2 อย่าง ประกอบกัน คือ เกณฑ์อายุ และเกณฑ์การกระทำผิด จะต้องพิจารณา หลักเกณฑ์ 2 อย่าง ประกอบกัน คือ เกณฑ์อายุ และเกณฑ์การกระทำผิด ซึ่งเกณฑ์การกระทำผิดของเด็กมีความหมายกว้าง โดยรวมทั้งการทำความผิดทางอาญา และการประพฤติตนไม่สมควรด้วย ซึ่งอาจพิจารณาได้เกณฑ์การกระทำดังนี้

1. เด็กที่กระทำผิดกฎหมายอาญา
2. เด็กที่ปรับตัวเข้ากับบรรทัดฐานทางสังคมไม่ได้ หรือที่เรียกว่า ความผิดตามสถานะของบุคคล เช่น การประพฤติดีเสเพล การหนีออกจากบ้าน หนีโรงเรียน การไม่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา การเร่ร่อนอยู่ในที่สาธารณะ การแสดงกิริยา วาจาหรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่สุภาพ ซึ่งความผิดเหล่านี้ถ้าผู้ใหญ่กระทำจะไม่ถือเป็นความผิด
3. เด็กที่จำได้รับการสงเคราะห์และคุ้มครอง เป็นกรณีของเด็กไม่ได้กระทำความผิด แต่เป็นผู้ที่ถูกทอดทิ้ง หรือไม่ได้รับการปฏิบัติโดยชอบ ซึ่งถือว่าอยู่ในอำนาจของศาลคดีเด็กฯ ด้วย เช่น เด็กอนาถา เด็กจรจัดไม่มีที่อยู่อาศัย เด็กกำพร้าบิดามารดา เด็กที่บิดามารดาไม่เลี้ยงดู เด็กยากจนที่บิดามารดาไม่สามารถให้การเลี้ยงดูได้

สาเหตุของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

มีสาเหตุ อีก 2 ประการ คือ สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเอง และสาเหตุจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งอธิบายได้ดังนี้ คือ

1. สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเอง

พันธุกรรม คือ สิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ทำให้เด็กที่เกิดมาเป็นโรคปัญญาอ่อน จิตใจบกพร่องซึ่งเป็นผลร้ายต่อเด็ก เพราะจะทำให้เด็กไม่สามารถใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ยับยั้ง หรือหักห้ามใจต่อต้านกับสิ่งยั่วเย้าต่าง ๆ ได้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากโรคภัยไข้เจ็บของบิดา มารดา ที่ต่อเนื่องมาถึงบุตร เช่น โรคบุรุษ วัณโรค ซึ่งอาจทำให้เด็กมีจิตใจวิปริตไปได้เช่นกัน

1.2 ความพิการหรือโรคภัยไข้เจ็บ

เด็กที่มีร่างกายพิการหรือไม่สมประกอบ ซึ่งอาจเป็นมาแต่กำเนิด หรือประสบเคราะห์กรรมขึ้นภายหลัง ในทางจิตวิทยาเด็กพวกนี้จะเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ มักมองโลกในแง่ร้าย เห็นผู้อื่นเป็นศัตรู หรือเข้าใจผิดคิดว่าถูกดูหมิ่นเหยียดหยามทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง โดยเกิดความรู้สึกว่าจะแสดงฤทธิ์เดชในทางชั่วร้ายอยู่แล้ว ถ้ายิ่งมาถูกใครล้อเลียนก็ยิ่งเสมือนเอาน้ำมันราดไฟ และได้กระทำความผิดทางอาญาขึ้นเป็นจำนวนไม่น้อย

1.3 เด็กวัยรุ่น

เป็นวัยที่อยู่ในสภาพเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ หรือที่เรียกว่าวัยคะนองนั้น มักมีอารมณ์ฉุนเฉียว โกรธง่ายบางคนก็เป็นคนเจ้าทุกข์ มักมีอารมณ์ เอาใจยากหงุดหงิด ทำเรื่องเล็กเป็นเรื่องใหญ่และชอบแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นภัยต่อผู้อื่นได้เป็นบางโอกาส แต่ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ โรคภัยไข้เจ็บตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน ที่จะมาเสริมสร้างบุคลิกภาพของแต่ละคนด้วย

1.4 สติปัญญาและการศึกษา

โดยที่มนุษย์มีสติปัญญาและความเฉลียวฉลาดไม่เท่าเทียมกัน ในคนที่มีปัญญาทึบเล่าเรียนอะไรไม่รู้เรื่อง ความจำไม่ดี เรียนไม่ทันเพื่อน เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ผลสุดท้ายก็เลยคิดอ่านหนีโรงเรียน ไปเที่ยวเตร่ และกลายเป็นเหยื่อแห่งความชั่วร้าย โดยอาจถูกจูงจูงให้เห็นผิดเป็นชอบ และกลายเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายไปก็มี

2. สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม

ด้านครอบครัว ครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดของสังคม บ้านและครอบครัว นับว่าเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญอันดับแรก ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็ก ถ้าภายใน

บ้านหรือครอบครัวมีความสุข ทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี บิดา มารดา มีความห่วงใยใน ตัวลูก โดยเอาใจใส่อุปการะเลี้ยงดู และพยายามอบรมบ่มนิสัยในทางที่ดีงามแก่บุตร ย่อมทำให้บุตรเกิดความรักพ่อแม่ มีความอบอุ่นและมีแต่ความสุขรวมทั้งรับสิ่งดีงามเข้ามาในชีวิต ทำให้เด็กเจริญเติบโตด้วยดี แต่ ในทางตรงกันข้าม ถ้าบิดามารดาไม่มีความสามัคคี เสียสละและให้อภัยซึ่งกันและกัน มีการทะเลาะกันบ่อย ๆ เด็กก็ย่อมรับนิสัยก้าวร้าว พุดจาหยาบค้าย ชอบวิวาท หรือเป็นเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่เป็นโรคประสาท จู้จี้ขี้บ่น เด็กก็มักจะขาดความมั่นคงทางอารมณ์ หรือครอบครัวที่พ่อแม่ชอบเล่นการพนันหรือดื่มสุราเด็กอาจ ติดนิสัยชอบเล่นการพนัน หรือดื่มสุราไปด้วย หรือเด็กที่พ่อแม่เลิกร้างกันแตกแยก ไม่ได้อยู่ร่วมกันเด็กก็มักจะมี นิสัยแข็งกระด้าง หรือกลายเป็นพาลเกร เพื่อหาทางชดเชยความต้องการที่ขาดไป เป็นต้น นอกจากนี้ ครอบครัวที่ยากจนและมีลูกมากก็ย่อมทำให้พ่อแม่ดูแลไม่ทั่วถึง เด็กก็ได้รับความเดือนร้อนยากลำบาก เด็กที่ ขาดความอบอุ่นมั่นคงทางจิต ย่อมเติบโตขึ้นกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา และลักษณะของครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ นั้นมีลักษณะดังนี้

1. ครอบครัวแตกแยก สถานการณ์ที่พบได้คือ การนอกใจคู่สมรส การหย่าร้าง การ แยกกันอยู่ การละทิ้งไป การเลิกร้าง ของคู่สามีภรรยา
2. ครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวไม่อาจทำหน้าที่เลี้ยงดูครอบครัวได้ เนื่องจาก วิกฤติการณ์บางประการ เช่น เป็นโรคร้ายแรง เป็นโรคจิต เป็นผู้ทุพพลภาพ หรือต้องโทษจำคุก เป็นต้น
3. ครอบครัวที่สมาชิกบางคนมีลักษณะผิดปกติ ได้แก่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น ติด อบายมุข หรือสิ่งเสพติด ประพฤติตนเป็นโสเภณี หรือนอกจากบ้าน กระทำอาชญากรรม ฯลฯ หรือมีความไม่ สมบูรณ์ทางกายหรือจิตใจ เช่น เป็นผู้ทุพพลภาพปัญญาอ่อน โรคจิตประสาท โรคเรื้อรัง ความชราภาพ ฯลฯ
4. ครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาตามกฎหมาย ปราศจากความผูกพันทาง จิตใจแต่คงอยู่ด้วยกัน
5. ครอบครัวที่บิดามารดาไม่ได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย และลูกนอกสมรส และ สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้นนักวิชาการในสาขาต่างๆได้มอง สาเหตุของการกระทำผิดของเด็ก และเยาวชน ออกเป็น 3 ด้านคือ
 1. ด้านกฎหมาย นักกฎหมายมองว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้น เกิด จากความเผลอวู่วาม รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือถูกหลอกใช้ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการกระทำผิดในทางอาญาแต่ถือว่าเป็นเพียงพฤติกรรม เบี่ยงเบนเท่านั้น
 2. ด้านสังคมวิทยา นักสังคมวิทยามองว่าเด็กและเยาวชนกระทำผิด เพราะได้รับ แบบอย่างความประพฤติ ที่ไม่ดีจากบุคคลรอบข้างเมื่อเด็กและเยาวชนยังขาดความหนักแน่นทางจิตใจ จึงอาจ ถูกครอบงำชักจูงได้ง่าย ทำให้พฤติกรรมเด็กและเยาวชนประพฤติผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคมและ กลายเป็นการกระทำผิด ต่อกฎหมายในที่สุด
 3. ด้านจิตวิทยานักจิตวิทยา เห็นการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนว่าเกิดจาก ความผิดปกติของร่างกาย และจิตใจซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้อารมณ์ของบุคคลแปรปรวน ขาดความยับยั้งชั่งใจ ไม่สามารถควบคุมตนเอง ได้ มีพฤติกรรมเป็นปฏิกิริยาต่อสังคมและคนรอบข้างและกระทำผิดได้ง่ายจน นำไปสู่การกระทำที่ รุนแรงได้ และนักวิชาการยังมองอีกว่า ปัญหาที่นำไปสู่การก่ออาชญากรรมในเด็กและ เยาวชน นั้น ประกอบด้วย

1. ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ถ้าเรามองย้อนกลับไปในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2500 สังคมไทยในยุคนั้นยังคงความ เปนสังคม ตะวันออกอยู่มาก ครอบครัวยังเป็นครอบครัวใหญ่ มีพี่น้องหลายคน จะรวมหรืออาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน จึงมี

คำว่าลูกหลานเต็มบ้าน มีปู่ตายาย พี่ปานาอา ช่วยกันดูแลอบรมสั่งสอน เปนหู เปนตา มีความรักความอบอุ่น เด็กจะมีพี่น้องหรือญาติที่เขารูสึกไว้วางใจ พุดคุยปรึกษาได้ เด็กมีที่พึ่ง ทางจิตใจ ขดเหลือก็หยิบยืมไหว้วานกันได้ ความต้องการเพื่อนจึงอยู่ในระดับที่ปลอดภัย มีความรัก ความผูกพันในครอบครัวสูง การแข่งขันในด้านต่างๆ ก็ยังไม่มากเท่าในปัจจุบัน สิ่งดึงดูดใจสำหรับเด็กยังมีไม่มากนัก เด็กได้เห็นความเหน็ดเหนื่อยของพ่อแม่ มีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือ ครอบครัว เมื่อทำผิดก็ถูกลงโทษหนักบ้างเบาบ้าง ซึ่งความผูกพันดังกล่าวได้ สร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้กับคนไทย ทำให้คนไทยเป็นคนมีความสุข อ่อนน้อม ถ่อมตน สุภาพเรียบร้อย วานอนสอนน่าย และให้อภัยง่าย ต่อมาสังคมไทยรับเอาอารยธรรมของตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็ว การใช้ ชีวิตครอบครัวเปลี่ยนไป กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นเป็นลำดับ ความต้องมีลูกน้อยลงเหลือเพียง หนึ่งหรือสองคนเป็น ส่วนใหญ่ เมื่อมีลูกน้อยพ่อแม่ก็จะให้ความสำคัญและความคาดหวังในเด็กสูงมาก จึงเอาเวลาเกือบทั้งหมดไปใช้ในการสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว พยายามหาเงินให้มากที่สุด เพราะต้องเตรียมเงินเพื่อให้ลูกเข้าโรงเรียนมีชื่อเสียง เพื่อไว้อุปการะที่ลูกอยากได้ โดยลืมคิดไปว่าเด็ก เล็กไม่ได้ต้องการเงิน เด็กเล็กต้องการความอบอุ่น ความรัก ความเข้าใจ การอบรมสั่งสอน เมื่อพ่อแม่ เอาเวลาไปหารายได้ จึงไม่มีเวลาให้กับเด็กก็จำต้องจ้างพี่เลี้ยงทำให้เด็กโตมาอย่างไม่มีคุณภาพ ไม่ได้ รับการอบรมสั่งสอน ไม่รู้ผิดชอบชั่วดี เมื่อไม่ได้อบรมสั่งสอนกันมาแต่เล็ก โตขึ้นเมื่อเกิดปัญหาพ่อแม่ จึงไม่สามารถตักเตือนห้ามปรามได้อีกทั้งเป็นธรรมดาที่พี่เลี้ยงจะไม่ กล่าวขัดใจเด็ก เด็กก็จะถูกตามใจ จากพี่เลี้ยงอยู่แล้ว แต่พ่อแม่ก็ต้องพยายามเอาใจเด็กให้มากขึ้นอีกเพราะกลัวลูกจะรักแต่พี่เลี้ยง ดังนั้น เด็กจะถูกตามใจจนเกินขอบเขต จะเอาอะไรต้องได้จะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไรได้หมด เป็นสาเหตุให้ เด็กขาดการเรียนรู้ในการปรับตัว กลับกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่รับฟัง ไม่สนใจคนอื่น ขาดการยั้งคิด เจอาารมณเห็นความสำคัญของตนเองเท่านั้น

2. ปัญหาจากเศรษฐกิจ

นอกจากวัฒนธรรมการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูกแบบตะวันตกแล้วแนวคิด เรื่องวัตถุนิยม หลงไหลแบรนด์เนม ไล่ตามสินค้าไอที กลัวตกยุค เฟลิดเฟลีนกับการใช้เครดิตการ์ด ชื้อของเงินผ่อน ชื้อปอออนไลน์ ชื้อของราคาถูกที่ไร้คุณภาพฯ พฤติกรรมเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ การใช้ชีวิตของคนในเมืองใหญ่ อันจะนำมาซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว และเมื่อเศรษฐกิจถูก จัดใหม่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก เวลาของครอบครัวในการดูแลอบรมสั่งสอนบุตรหลานก็ถูกใช้ไปกับ การหาเงิน ศีลธรรมจริยธรรม คุณธรรม จรรยา มารยาทที่เคยอบรมถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่นก็ถูกมองข้าม ความสำคัญ กลับแกปัญหาหนี้โดยการส่งต่อให้ครูเป็นผู้รับหน้าที่ ซึ่งครูเองก็เจอปัญหาเดียวกัน ปัญหา ปากทองของตัวเองก็แก้ไม่ได้อยู่แล้ว ปัญหาเครียดนักเรียนลนห้อง ปัญหาจากระบบการศึกษาทั้ง ด้านวิชาการ และการบริหารหารปกครอง เกรงกลัวการร้องเรียนจากผู้ปกครอง ดังนั้น ความหวังที่จะให้ครูเป็นผู้อบรมคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่เลือนลาง

3. ปัญหาจากสื่อและเทคโนโลยี

แรงบวกรที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความความผิดรุนแรงขึ้นนั้นคือ อานุภาพของสื่อ เชนภาพยนตร์จากต่างประเทศทั้งจากซีเอกโลกตะวันตกและจากประเทศในเอเชีย ด้วยกัน ที่มีแต่ความก้าวร้าว การใช้ความรุนแรง อาชญากรรมต่างๆที่ทำให้อาชญากรรมดูเหมือน เก่งกล้าจนกลายเป็นวีรบุรุษหรือไอ้ดอลของเยาวชนบางกลุ่ม ความหยาบคายก้าวร้าวในครอบครัว ต่อผู้ใหญ่ ครูอาจารย์เริ่มเข้ามาในสังคมไทย เทคโนโลยี การสื่อสารที่ไร้ขอบเขตทำให้โลกดูเหมือนเล็กลง การรับข้อมูลในทุกๆด้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว และไม่มีการสกัดกั้นในประเทศไทย คนไทยเป็นคนชาติที่สามารถดูดซับและลอกเลียนอารยธรรมอื่นได้รวดเร็วมาก จึงไม่ใช่ว่าเรื่องแปลกอีกต่อไป ที่เราได เห็นเด็กของเราปดประตุกระแทกไล่หน้า หรือลุกขึ้นมาชี้หน้าด่าวาบุงการี ทำร้ายคนอื่นอย่างโมโหสุก สะทกสะทอน ประกอบกับปัญหาเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม การให้ความสำคัญ

กับการหา เงินมากกว่าคุณค่าของความอบอุ่น ความรัก และความเข้าใจภายในครอบครัว ซึ่งแรงบวกเหล่านี้ได้เข้ามาเป็นตัวเสริม ทำให้วัฒนธรรมอันอ่อนโยนดีงามของไทยก็ค่อยๆ กลายเป็นภาพในอดีตเท่านั้น

4. ปัญหาจากยาเสพติด

ซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่และสำคัญมาที่เป็นสาเหตุสำคัญของการกระทำ ความผิดและอาชญากรรมในเด็กและวัยรุ่น ซึ่งทั่วโลกกำลังเผชิญและพยายามหาหนทางแก้ไข

5. ปัญหาทางด้านกฎหมาย

ท้ายสุดอันเป็นแรงหนุนที่ทำให้สังคมเกิดความรุนแรงจากการกระทำ ความผิดของเยาวชนอีกระดับหนึ่ง ซึ่งคนมองข้ามคือ "สิทธิมนุษยชน" และ "สิทธิเด็ก" (พรรณรัตน์ เกรียงวัฒนา, เอกสารคัดสำเนา) กฎหมายได้แบ่งการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนออกเป็น 4 ช่วงอายุ คือ

1. เด็กอายุไม่เกิน 7 ปี
2. เด็กอายุกว่า 7 ปี แต่ยังไม่เกิน 14 ปี
3. เยาวชนอายุเกินกว่า 14 ปีแต่ไม่เกิน 17 ปี
4. เยาวชนอายุกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี

สำหรับเด็กในช่วงอายุไม่เกิน 7 ปี และเด็กอายุกว่า 7 ปีแต่ไม่เกิน 14 ปีเท่านั้น ที่กฎหมายยกเว้นโทษให้ ส่วนผู้ที่อายุเกินกว่า 14 ปีแต่ไม่เกิน 17 ปี และผู้ที่มีอายุกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี หากกระทำความผิดกฎหมายก็จะไม่ยกเว้นโทษให้ เพียงแต่ให้รับลดหย่อนโทษให้

1. เด็กอายุไม่เกิน 7 ปีการกระทำความผิด เด็กไม่ต้องรับโทษเลย ทั้งนี้เพราะกฎหมายถือว่าเด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถรู้ผิดชอบได้ ฉะนั้นจะมีการจับกุมฟ้องร้องเินทางอาญามีได้

2. เด็กอายุกว่า 7 ปี แต่ไม่เกิน 14 ปีกระทำความผิด เด็กนั้นก็ไม่ต้องรับโทษเช่นกัน แต่กฎหมายให้อำนาจศาลที่จะใช้วิธีการสำหรับเด็ก เช่น

- 2.1 ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป
- 2.2 เรียกบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาตักเตือนด้วยก็ได้
- 2.3 มอบตัวเด็กให้แก่บิดามารดาหรือผู้ปกครองไป โดยวางข้อกำหนดให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองระวังเด็กนั้นไม่ให้ก่อเหตุร้าย
- 2.4 มอบเด็กให้แก่บุคคลที่เด็กอาศัยอยู่ เมื่อเขายอมรับข้อกำหนดที่จะระวังเด็กนั้นไม่ให้ก่อเหตุร้าย
- 2.5 กำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ
- 2.6 มอบตัวเด็กให้กับบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควร เพื่อดูและอบรมและสั่งสอน

เด็กในเมื่อบุคคลหรือองค์การนั้นยินยอม

2.7 ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียนหรือสถานฝึกอบรม หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรม

3. เยาวชนอายุเกิน 14 ปี แต่ไม่เกิน 17 ปีกระทำความผิด ผู้ที่อายุกว่า 14 ปีแต่ไม่เกิน 17 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นทั้งปวงเกี่ยวกับผู้นั้นในอันควร วินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่ศาลอาจใช้วิธีการตามข้อ 6.2 หรือลงโทษเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ โดยลดมาตราส่วนโทษที่จะใช้กับเยาวชนนั้นลงกึ่งหนึ่ง ก่อนที่จะมีการลงโทษเยาวชนผู้กระทำความผิด

4. เยาวชนอายุกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปีกระทำความผิด ผู้ที่อายุกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี กระทำอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิด

นั้นลง 1 ใน 3 หรือกึ่งหนึ่งก็จะได้เห็นได้ว่า ผู้ที่อายุกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี กฎหมายไม่ถือว่าเป็นเด็ก แต่กฎหมายก็ยอมรับว่า บุคคลในวัยนี้ยังมีความคิดอ่านไม่เท่าผู้ใหญ่จริง จึงไม่ควรลงโทษเท่าผู้ใหญ่กระทำความผิด โดยให้ดุลพินิจแก่ศาลที่จะพิจารณาว่า สมควรจะลดหย่อนผ่อนโทษให้หรือไม่ ถ้าศาลพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิด เช่น ความคิดอ่าน การศึกษาอบรม ตลอดจนพฤติการณ์ในการกระทำความผิด เช่น กระทำความผิดเพราะถูกผู้ใหญ่เกลี้ยกล่อม หากศาลเห็นสมควรลดหย่อนผ่อนโทษให้ก็มีอำนาจลดมาตราส่วนโทษได้ 1 ใน 3 หรือกึ่งหนึ่งการลดมาตราส่วนโทษ คือ การลดอัตราโทษขั้นสูงและโทษขั้นต่ำลง 1 ใน 3 หรือกึ่งหนึ่งแล้ว จึงลงโทษระหว่างนั้น แต่ถ้ามีอัตราโทษขั้นสูงอย่างเดียวก็ลดเฉพาะอัตราโทษขั้นสูงนั้น แล้วจึงลงโทษจากอัตราที่ลดแล้วนั้น

การบำบัดฟื้นฟู เด็ก และเยาวชน กระทำความผิด

แนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้น เน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษและสนับสนุนวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลของความบกพร่องที่มีมาแต่กำเนิด ความไม่สมดุลทางอารมณ์ความผิดปกติทางจิต ความขัดแย้งระหว่างอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ หรือผลของการให้การศึกษาอบรมในทางที่ผิด ตามแนวคิดนี้วิธีการแก้ไขที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์จะถูกนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลดอาชญากรรมในอนาคต ซึ่งแนวคิดที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด วิธีการแก้ไขแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ การแก้ไขเป็นรายบุคคล และการแก้ไขเป็นรายกลุ่ม มีดังนี้

1. การแก้ไขเป็นรายบุคคล วัตถุประสงค์ของการแก้ไขเป็นรายบุคคล คือ การทำให้ผู้รับการแก้ไขรับเอาการควบคุมต่าง ๆ ของสังคม เพื่อนำไปเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ความเชื่อ หรือแรงจูงใจต่าง ๆ เพื่อว่าผู้รับการแก้ไขจะละเว้นจากการประกอบอาชญากรรมโดยสมัครใจพฤติกรรมของคนเกิดขึ้นจากการสนองตอบต่อสิ่งเร้าทางสิ่งแวดล้อม หรือภายในตนเอง ซึ่งทั้งสิ่งเร้าและการสนองตอบต่อสิ่งเร้านี้เชื่อกันว่าอาจควบคุมโรคต่าง ๆ การแก้ไขเป็นรายบุคคลนี้ใช้กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบหนึ่งต่อหนึ่ง เช่นเดียวกับกับความสัมพันธ์ระหว่างลูกศิษย์กับครู หรือระหว่างนักจิตวิทยาคลินิกกับคนไข้ที่กำลังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์หาสาเหตุความสัมพันธ์แบบหนึ่งต่อหนึ่งที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับผู้กระทำความผิดในชุมชนหรือในทัณฑสถานบำบัด และเชื่อกันว่าผู้กระทำความผิดได้เตรียมพร้อมที่จะยอมรับเอาบริการต่าง ๆ จากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู

วิธีการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตวิธีการให้คำปรึกษาแนะนำแบบนี้มีอยู่มากมายหลายอย่างที่ใช้โดยผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ นอกเหนือไปจากนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ ยกตัวอย่างเช่น ครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตในโรงเรียนเพราะเหตุว่าโรงเรียนจะต้องแก้ไขปัญหามากมายหลายชนิด เช่น อุบัติเหตุบนท้องถนน ครอบครัวแตกแยก ความผิดปกติทางเพศและความผิดปกติทางสมอง เป็นต้น หรือการอบรมศีลธรรมตามแนวทางของพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่สำคัญในการอบรมจิตใจผู้ต้องโทษทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชนตลอดจนผู้ใหญ่ในสถานฝึกอบรมและเรือนจำต่าง ๆ ในประเทศไทย หรือการจัดให้มีการละเล่นเพื่อความบันเทิง เช่น การเล่นกีฬาที่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นวิธีการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดได้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ทำให้ผู้รับการแก้ไขมีความอบอุ่นใจในการพูดคุย ระลึกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเขาในอดีต และให้เขาสามารถค้นหาทางแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และเน้นให้ผู้รับการแก้ไขเกิดสติปัญญามองเห็นปัญหาของเขาเองได้ นอกจากนี้ก็ยังมีวิธีการสนับสนุนที่จะช่วยเหลือผู้รับการแก้ไขด้วยวิธีการชักจูงใจ ให้คำแนะนำให้ผ่อนคลายความตึงเครียดและให้ความมั่นใจวิธีแก้ไขเหล่านี้มีมุ่งที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพของผู้รับการแก้ไขอย่างถาวร

2. การแก้ไขแบบกลุ่ม นักทฤษฎีที่เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขแบบกลุ่มมองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นเรื่องที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม การที่บุคคลจะประกอบอาชญากรรมไม่ใช่สืบเนื่องมาจากโครงสร้างทางบุคลิกภาพแต่อย่างใด แต่เป็นผลของการที่บุคคลผูกพันอยู่กับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีทัศนคติ ความเชื่อ และคุณค่าเกี่ยวกับอาชญากรรมด้วย เป็นที่ยอมรับกันว่าบุคลิกภาพของคนโดยทั่วไปได้มาจากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละสังคมในทำนองเดียวกันกลุ่มก็มีส่วนสร้างลักษณะอุปนิสัยให้แก่สมาชิกในกลุ่มไม่น้อย เช่น ในเรื่องการแสดงออกในทางก้าวร้าวหรือในการให้ความร่วมมือ อาชญากรรมก็อาจเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้รับความพอใจจากการเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มที่มุ่งไปในทางนั้นและในทำนองเดียวกันอิทธิพลของกลุ่มก็อาจชักจูงบุคคลให้ออกห่างจากการประกอบอาชญากรรมได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นทฤษฎีการแก้ไขแบบกลุ่มจึงมีอยู่ 2 ทฤษฎีด้วยกัน คือ

2.1 ทฤษฎีที่ใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือ วัตถุประสงค์ของวิธีการนี้ก็คือการแสวงหาความช่วยเหลือเพื่อสนับสนุนพฤติกรรมที่ต้องการ โดยบรรทัดฐานของกลุ่มและความต้องการความช่วยเหลือจากกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน เป้าหมายของวิธีการนี้ก็คือ ต้องการจะเปลี่ยนแปลงผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนให้กลายเป็นผู้มีพฤติกรรมไม่เบี่ยงเบน โดยรับเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ไม่ต่อต้านสังคมกลวิธีของวิธีการแบบกลุ่มนี้ต้องการความรู้สึผูกพันต่อกลุ่มอย่างมั่นคงของสมาชิกการที่กลุ่มสามารถรักษาความจงรักภักดีของสมาชิก ความสำคัญของบรรทัดฐานและคุณค่าของกลุ่มที่มีต่อสมาชิกและผู้ที่ได้รับเข้าเป็นสมาชิกใหม่ การที่สมาชิกได้รับความพอใจและมีความนับถือตนเองจากการเป็นสมาชิกและการที่กลุ่มสามารถลงโทษสมาชิกของกลุ่มที่ฝ่าฝืนระเบียบของกลุ่มได้เป็นผลให้แก้ไขพฤติกรรมเบี่ยงเบนของสมาชิกได้ดี

2.2 ทฤษฎีที่ใช้กลุ่มเป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง วัตถุประสงค์ของวิธีการนี้คือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มที่เชื่อกันว่าเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมเบี่ยงเบนและนำกลุ่มออกไปสู่กลุ่มที่ไม่ต่อต้านสังคม เพราะเป็นที่เชื่อกันว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนมีที่มาจากวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มและแบบของการเป็นผู้นำเป็นต้นวิธีการที่นำมาใช้บางทีก็เป็นการจูงใจให้ผู้รับการแก้ไขหันมารับความเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นประโยชน์ต่อเขา ในทางที่ตรงข้ามกับวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มที่มีมาแต่เดิมเช่น กลุ่มของนักโทษอาจสร้างความเข้าใจดีกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ของเรือนจำโดยการยอมรับฟังความเห็นของกันและกัน

การบำบัดฟื้นฟู เด็ก และเยาวชน กระทำความผิดตามวิธีพุทธ

อริยสัจ แปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ หรือความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้คนเป็นพระอริยะ มี 4 อย่างคือ ทุกข์ (หรือทุกข์สัจจะ) สมุทัย (หรือสมุทัยสัจจะ) นิโรธ (หรือนิโรธสัจจะ) มรรค (หรือมรรคสัจจะ) เรียกเต็มว่า ทุกข(อริยสัจ) ทุกขสมุทัย(อริยสัจ) ทุกขนิโรธ(อริยสัจ) และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(อริยสัจ) อริยสัจ 4 จัดเป็นหมวดธรรมที่สำคัญมากของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สรุปรวมของพระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด หมายความว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎกทั้ง 3 คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกนั้น ก็จะสรุปรวมลงในอริยสัจ 4 ทั้งสิ้น อริยสัจ 4 มีดังนี้

1. ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์กล่าวให้ สึกลงไปอีก หมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลาย ที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วย ภาวะคัน กัดคัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอิมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่ง ในรูปใดรูปหนึ่ง แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน

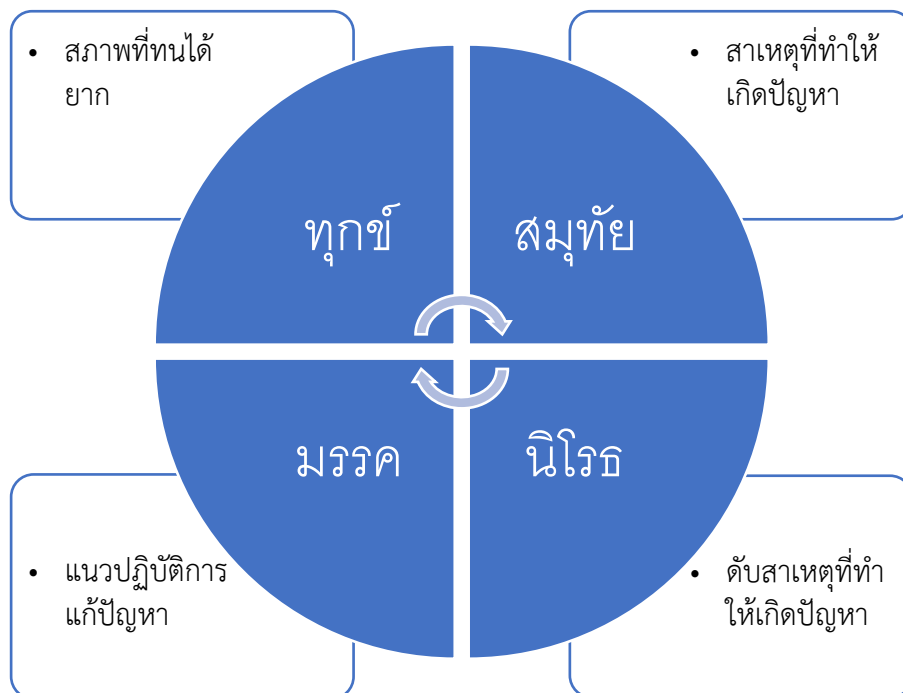
2. **ทุกข์สมุทัย** เรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ ความอยาก ที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่เราซึ่งจะเสพ ที่จะได้ จะเป็น จะไม่เป็น อย่างนั้น อย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้น ด้วยความเร่าร้อน รำรอน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อกวนใจ หรือ ความคับข้องติดขัด ในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลดปล่อยไปร่ำไป เป็นอิสระ สดชื่น เบิกบานได้ อย่าง บริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุข ชนิดที่เรียกว่า ไร้ไฟผา และไม่อึดเพื่อ

3. **ทุกข์นิโรธ** เรียกสั้น ๆ ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัด อวิชชา สำรอก ตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจ หรือฉุดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกระวนกระวาย ความเบื่อกวนใจหรือ ความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอด ไปร่ำไปร่ำไป ผ่องใสเบิกบาน เรียกสั้น ๆ ว่า นิพพาน

4. **ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา** เรียกสั้น ๆ ว่า มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 ก็คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึง นิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหา ที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตakilานุโยค (การประกอบความลำบาก แก่ตน คือ บีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน)

การวิเคราะห์หลักอริยสัจ 4 กับการฟื้นฟูเด็ก และเยาวชน กระทำความผิด

การวิเคราะห์หลักอริยสัจ 4 กับฟื้นฟูเด็ก และเยาวชน กระทำความผิด ซึ่ง อริยสัจ แปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ อริยสัจ 4 จึงมองไปในทางมุมมองของปัญหา คือ 1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก 2. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา 3. นิโรธ คือ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา 4. มรรค คือ แนวปฏิบัติการแก้ปัญหา ดังนี้

แผนภาพอริยสัจ 4

การวิเคราะห์หลักอริยสัจ 4 กับการฟื้นฟูเด็ก และเยาวชน กระทำความผิด มีสาเหตุ 2 ประการ คือ สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเอง และสาเหตุจากสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเอง สามารถวิเคราะห์ด้วยหลักอริยสัจ 4 ดังนี้

ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก จากสาเหตุที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กและเยาวชนเองนั้น หลัก ๆ จะเกิดจากพันธุกรรม ที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ เกิดจากความพิการหรือโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเด็กอาจเกิดมามีร่างกายพิการหรือไม่สมบูรณ์ เกิดจากวัย ซึ่งจะเป็นการเจริญเติบโตของช่วงวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ และเกิดจากสติปัญญาของเด็ก โดยมีสติปัญญา ความเฉลียวฉลาดแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะกลายเป็นเหยื่อแห่งความชั่วร้ายในสังคมได้

สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา จะประกอบด้วย เกิดจากพันธุกรรม เกิดจากความพิการ หรือโรคภัยไข้เจ็บ ที่เกิดจากเด็กวัยรุ่น และเกิดจากสติปัญญาและการศึกษา

นิโรธ คือ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ในประเด็นของสาเหตุที่เกิดจากพันธุกรรม เมื่อเด็กมีปัญหาพ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรนำเด็กเข้าปรึกษาแพทย์เพื่อจะได้รับการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นได้ถูกต้อง และดำเนินการรักษาตามอาการผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็กได้อย่างถูกต้อง ในประเด็นของสาเหตุที่เกิดจากความพิการหรือโรคภัยไข้เจ็บ เด็กอาจเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจที่เกิดมาเป็นแบบนี้ คนที่อยู่ด้วยจำเป็นต้องทำ ความเข้าใจกับเด็ก ให้เด็กเข้าใจตัวเอง ปลุกใจความคิด ทศนคติ ให้เด็กมีพลังบวก ต้องมีคำพูดที่เป็นเชิงให้กำลังใจ พุดกระตุ้นให้เด็กมีกำลังใจในการใช้ชีวิต ประเด็นที่เกิดจากสาเหตุที่เกิดจากเด็กวัยรุ่น การเจริญเติบโตทางร่างกายในแต่ละช่วงวัยของเด็ก ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกที่มีความต้องการสิ่งต่าง ๆ มาก ยากได้มาครอบครอง เป็นของตนทุกอย่างต้องได้ตั้งใจ พ่อแม่ ผู้ปกครองนั้นควรทำความเข้าใจให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงในสิ่งที่ต้องการอย่างเข้าใจ และซึ่งเด็กจำเป็นต้องมีที่ผ่อนคลายเป็น เช่น ดูหนัง เล่นกีฬาที่ชอบ มีกิจกรรมกับครอบครัวด้วยการไปเที่ยวด้วยกัน และประเด็นสาเหตุที่เกิดจากเกิดจากสติปัญญาและการศึกษา สติปัญญามีผลอย่างยิ่งกับการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน ปัจจุบันสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร จึงมีความเสี่ยงมากที่จะถูกหลอกล่อให้เหยื่อให้เกิดความเสียหายต่อเด็ก ดังนั้น สติปัญญาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่เด็กต้องมีการเรียนรู้ให้รอบด้าน ครอบคลุมความรู้ที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิต

มรรค คือ แนวปฏิบัติการแก้ปัญหา ซึ่งสาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเองนั้น เด็กมีความจำเป็นต้องที่จะต้องได้รับคำปรึกษา คำแนะนำ จากผู้ปกครอง อย่างทันท่วงที และผู้ปกครองควรให้ความรู้ ให้ความกระจ่างกับเด็กได้ สิ่งไม่ควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ และสิ่งไหนควรระมัดระวังตัวเอง เพื่อจะ让孩子ใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข

2. สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม สามารถวิเคราะห์ด้วยหลักอริยสัจ 4 ดังนี้

ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ในประเด็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ คือ สิ่งแวดล้อมด้านครอบครัว ครอบครัวจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาก สำหรับเด็กและเยาวชน ที่จะได้รับโดยตรง ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เด็กบางคนเกิดในครอบครัวที่มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ก็จะมีผลต่อความประพฤติของเด็กด้วย เช่นกัน เด็กบางคนเกิดในครอบครัวที่มีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น พ่อแม่ทะเลาะกันทุกวัน พ่อดื่มสุราเป็นอาเจิน แม่ชอบเล่นไพ่ หรือเล่นการพนันชนิดต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ จะส่งผลต่อพฤติกรรมเด็กเป็นอย่างมาก และในสังคมปัจจุบันจะมีความหลากหลายปัญหามากในสถาบันครอบครัว

สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ในสถาบันครอบครัวนั้นจะประกอบด้วย สิ่งที่ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นอยู่คือ ไม่มีเวลาให้กับลูก ๆ เด็ก ๆ อาจเกิดจากต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ แบกรับภาระเลี้ยงดูครอบครัว จึงเกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่ และตัวเด็กเอง จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาคือ เด็กติดเกมออนไลน์ เด็กติดมือถือ เด็กติดเพื่อน หรือบางคนอาจเก็บตัวเงียบอยู่แต่ในห้อง มีโลกส่วนตัวเป็นของตัวเอง จนเกิดการปิดกั้นตัวเองกับสังคม

นิโรธ คือ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา พ่อแม่ต้องตระหนักถึงความสำคัญของ การมีเวลาให้กับลูก ๆ แม้จะเพียงเล็กน้อยก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะในยุคสมัยปัจจุบัน ภัยจากเทคโนโลยีมีหลากหลายมาก พ่อแม่จึงต้องมีเวลาให้คำปรึกษาลูก ให้คำแนะนำแก่ลูก ได้ทันทั่วทั้งที่ เช่น ภัยจากโซเชียลมีเดีย พวกแก๊งค์แชตเตอร์ หรือการหลอกลวงผ่านเฟสบุ๊ค และไลน์ อีกทั้งเรื่องยาเสพติด เช่น ยาบ้า กัญชา และใบกระท่อม ซึ่งในปัจจุบัน กัญชา และใบกระท่อม ถูกกฎหมายแล้ว แต่พ่อแม่ก็ความดูแลกำกับให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่เด็กและเยาวชนด้วย ว่าโทษหรือประโยชน์ คืออะไร

มรรค คือ แนวปฏิบัติการแก้ปัญหา พ่อแม่จำเป็นต้องกำหนดเวลา หรือแบ่งเวลาให้กับเด็ก และเยาวชนให้ได้ แม้ในหนึ่งวัน หรือหนึ่งอาทิตย์ ให้มีการได้มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น นั่งทานข้าวด้วยกันแบบไม่ต้องเร่งรีบไปทำงาน มีกิจกรรมเที่ยวนอกสถานที่ตามจุดเช็คอินในระแวกใกล้บ้าน เพื่อครอบครัวได้มีกิจกรรมร่วมกัน จะได้ใช้เวลาตรงนั้นได้ พักผ่อน สร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัวไปด้วย ดังนั้นการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีด้วย

สรุป

หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนได้ เพราะการแก้ปัญหาต้องเข้าใจเหตุแห่งความทุกข์ เมื่อเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ได้ก็สามารถดับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากความทุกข์ได้ ดังนั้น อริยสัจ แปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ อริยสัจ 4 ที่ส่งเสริมให้มองไปในทางมุมมองของปัญหา คือ 1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก 2. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา 3. นิโรธ คือ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา 4. มรรค คือ แนวปฏิบัติการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการดำเนินการแก้ปัญหาตามเหตุผล ตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นจะเป็นหลักทำที่ส่งเสริมการมองเหตุคุณค่าในตน รู้เท่าทันตนเอง รู้จักตนเอง และรู้จักเคารพผู้อื่นด้วย เด็กและเยาวชนจึงควรศึกษาเรื่อง อริยสัจ 4 โดยตรง ให้เข้าใจทะลุปรุโปร่งจึงจะนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้

บรรณานุกรม

กฎหมายอาญา เด็กและเยาวชนกระทำความผิด สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2565, จาก

<https://sites.google.com/site/criminallaw406/home/dek-laea-yeawchn-kratha-khwam-phid>.

จิตศรีณัฏฐ์ ปัญจวัฒน์คุณ. (2561). อริสัจ 4 กับวัยรุ่นในศตวรรษที่ 21. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 23(1), 8-9.

นิรันดร์ ทรงนิรันดร์ และคณะ. (2560). ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิการคุ้มครองผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ในคดีอาญา. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 4(6), 67-79.

- บัญชา วิทยอนันต์. (2564). มาตรการทางกฎหมายในการบังคับใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด: ศึกษาแบบแผนการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 15(2), 55.
- บุญยวัจน์ ไตรจุฑาทากาญจน์. (2562). มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 45(2), 66-67.
- พรรณรัตน์ เกรียงวัฒนา, สิทธิศักดิ์กับการกระทำความผิด, รายงานการอบรมหลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 6 วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. เอกสารคัดสำเนา
- พาทิมะห์ ชันธศักดิ์. (2553). สาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนและกระบวนการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว, สำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดยะลา
- อริยพร โพธิ์โส. (2558). ปัญหาการดำเนินคดีอาญากรณีที่เด็กหรือเยาวชนถูกต้องหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด. สารพันปัญหากฎหมาย, เอกสารคัดสำเนา
- อภิรัฐ ถนอมสิงห์. (2542). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับยาเสพติด ประเทยาบ้า ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง, สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)